

Krzysztof Maciejewski

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

POTENCJAŁ KONKURENCYJNY ROLNICTWA POLSKIEGO W EUROPIE

1. Wstęp

Włączenie Polski do struktur gospodarczych Unii Europejskiej doprowadziło do likwidacji większości barier ochronnych, które ograniczały bezpośrednią konfrontację ekonomiczną naszych gospodarstw rolnych z gospodarstwami pozostałych członków. Jednak zewnętrzna ochrona w ramach Unii nie wyeliminowała konieczności konkurowania z producentami spoza Unii Europejskiej. Stąd też celem niniejszego opracowania jest określenie potencjału konkurencyjnego w zakresie czynników wytwórczych polskiego rolnictwa w porównaniu nie tylko z krajami członkowskimi, ale również z pozostałymi krajami Europy.

2. Zasoby ziemi i siły roboczej

Ziemia, jako czynnik produkcji, odgrywa szczególną rolę w produkcji rolniczej, gdyż nie tylko jest miejscem zlokalizowania produkcji, ale również aktywnie w niej uczestniczy. Polska dysponuje średnimi zasobami ziemi przypadającymi na jednego mieszkańca w porównaniu z innymi państwami Europy (tab. 1). Determinuje to konieczność prowadzenia produkcji rolnej na średnim poziomie intensywności w celu zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Generalnie można stwierdzić, że intensywniejszą produkcję rolną muszą prowadzić państwa Unii, które były jej członkami przed ostatnim rozszerzeniem, natomiast bardziej ekstenywną – pozostałe kraje europejskie (Poczta 1994).

Przy średnich zasobach ziemi polskie rolnictwo charakteryzuje się bardzo dużą liczbą pracujących. W ciągu pół wieku, w latach 1950-2000, zatrudnienie w rolnictwie zmniejszyło się zaledwie o 29,1% („Rocznik Statystyczny 1991”, s. XXIV i XXV; „Rocznik Statystyczny 2001”, s. XL i XLI oraz obliczenia

własne). W wyniku tego bardzo niekorzystnie kształtuje się relacja ziemia – siła robocza. W Polsce jedna osoba aktywna zawodowo w rolnictwie miała w 2000 r. do dyspozycji zaledwie 3,22 ha ziemi pod gruntami ornymi i sadami. Jest to wskaźnik należący do najniższych w Europie (tab. 1), jego poziom znacznie odbiega od poziomu osiągniętego przez kraje rozwinięte gospodarczo.

Tabela 1. Powierzchnia gruntów ornych i sadów przypadająca na 1 mieszkańca i 1 osobę aktywną zawodowo w rolnictwie oraz obsada zwierząt w wybranych krajach w 2000 r.

Kraje	Grunty orne i sady na 1 mieszkańca (w ha)	Grunty orne i sady na 1 osobę aktywną zawodowo w rolnictwie (w ha)	Zwierzęta gospodarskie przypadające na 1 ha gruntów ornych w przeliczeniu na sztuki duże
Austria	0,18	7,85	1,63
Belgia i Luksemburg	0,08	9,88	4,69
Białoruś	0,62	8,71	0,66
Bułgaria	0,56	15,86	0,24
Chorwacja	0,37	8,60	0,38
Cypr	0,13	3,03	1,52
Dania	0,43	20,72	1,43
Estonia	0,80	12,64	0,24
Finlandia	0,43	15,38	0,48
Francja	0,33	21,69	1,06
Grecja	0,38	4,90	0,65
Hiszpania	0,46	14,08	0,78
Holandia	0,06	3,63	5,96
Irlandia	0,29	6,75	5,51
Litwa	0,81	12,66	0,30
Łotwa	0,74	11,32	0,20
Malta	0,03	5,00	2,92
Niemcy	0,15	11,85	1,34
Norwegia	0,20	8,49	1,19
Polska	0,37	3,32	0,53
Portugalia	0,27	4,15	0,94
Republika Czeska	0,32	6,99	0,59
Rosja	0,87	15,49	0,21
Rumunia	0,44	6,10	0,43
Serbia i Czarnogóra	0,35	3,67	0,57
Słowacja	0,30	5,97	0,53
Słowenia	0,10	10,00	2,34
Szwajcaria	0,06	2,50	3,84
Szwecja	0,30	17,88	0,62
Ukraina	0,67	9,19	0,31
Węgry	0,48	9,41	0,34
Wielka Brytania	0,10	10,99	2,29
Włochy	0,19	7,99	1,00

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z („Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2003”, s. 219-222 i 268).

Ze względu na stosunkowo stabilny, w długim okresie, skład osobowy rodziny chłopskiej poprawa relacji praca – ziemia może się dokonać głównie w wyniku zwiększenia powierzchni ziemi, jaką użytkuje gospodarstwo, lub zatrudnienia jednego członka rodziny poza gospodarstwem. Obecny poziom bezrobocia utrudnia tego typu przemiany społeczne, rolnictwo zaczęło nawet odgrywać rolę bufora w ogólnej transformacji gospodarczej, przyjmując zwalnianą poza rolnictwem siłę roboczą (Woś 2003).

3. Wyposażenie w ciągniki i kombajny

Techniczne uzbrojenie ziemi w aktywne środki trwałe, takie jak ciągniki i kombajny zbożowe, w polskim rolnictwie jest stosunkowo dobre i odpowiada poziomowi w krajach wysoko rozwiniętych (tab. 2), mimo że w małych gospodarstwach, przy zmniejszającej się podzielności środków trwałych, zmechanizowanie

Tabela 2. Wyposażenie w ciągniki i kombajny oraz zużycie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin w wybranych krajach w 2000 r.

Kraj	Powierzchnia gruntów ornych przypadająca na 1 ciągnik rolniczy (w ha)	Kraj	Powierzchnia zasiewów zbóż przypadająca na 1 kombajn zbożowy (w ha)	Kraj	Zużycie nawozów sztucznych na 1 ha gruntów ornych (w kg)	Kraj	Zużycie środków ochrony roślin na 1 ha gruntów ornych i sadów (w kg)
Austria	4,2	Dania	65,4	Białoruś	131,3	Austria	2,4
Dania	18,5	Finlandia	30,8	Francja	224,8	Belgia i Luksemburg	13,0
Finlandia	11,3	Francja	99,8	Hiszpania	161,4	Dania	1,2
Francja	14,6	Hiszpania	133	Irlandia	596,2	Finlandia	0,5
Grecja	11,3	Niemcy	52	Niemcy	232,4	Francja	4,9
Hiszpania	15	Polska	90,9	Polska	118,1	Grecja	3,0
Irlandia	6,3	Rosja	189	Rosja	11,3	Hiszpania	1,9
Holandia	6,1	Rumunia	190	Wielka Brytania	288,3	Irlandia	2,1
Niemcy	11,4	Szwecja	30,5	Włochy	216,1	Holandia	10,7
Norwegia	6,6	Ukraina	187			Niemcy	2,7
Polska	10,5	Wielka Brytania	71,2			Norwegia	0,4
Portugalia	11,8	Włochy	81,3			Polska	0,6
Rosja	159					Portugalia	5,3
Rumunia	58,5					Republika Czeska	1,3
Serbia i Czarnogóra	8,6					Rosja	0,2
Szwecja	16,4					Słowacja	2,2
Ukraina	102					Szwajcaria	3,8
Wielka Brytania	11,8					Szwecja	0,6
Włochy	4,6					Ukraina	0,0
						Węgry	1,1
						Wielka Brytania	5,6
						Włochy	4,4

Źródło: „Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2003”, s. 221-222, 278, 279, 284 i 288.

produkcji jest utrudnione, a wprowadzenie dodatkowych środków trwałych przy dużym wyposażeniu gospodarstw w stosunkowo tanią siłę roboczą może być nieuzasadnione ekonomicznie.

4. Zużycie obrotowych środków produkcji

Jeśli chodzi o uzbrojenie w środki trwałe, to między poszczególnymi krajami występują duże dysproporcje w zakresie nakładów środków obrotowych, głównie nawozów i środków ochrony roślin. Polskie rolnictwo zużywa stosunkowo mało nawozów mineralnych na powierzchnię gruntów ornych – 118,1 kg (tab. 2). Jest to poziom najniższy wśród krajów Unii Europejskiej, prawie o połowę niższy niż w takich krajach, jak Niemcy, Francja czy Włochy, porównywalny do poziomu w Białorusi, ale znacznie wyższy niż w Rosji.

Kraje o stosunkowo małej powierzchni gruntów przypadających na jednego mieszkańca prowadzą produkcję rolną o wysokim poziomie intensywności, co jest szczególnie widoczne w zakresie zużycia środków ochrony roślin (tab. 2). W Belgii i Luksemburgu oraz w Holandii poziom zużycia środków ochrony roślin przekracza 10 kg czystego składnika na jeden hektar powierzchni gruntów ornych i sadów.

Z powyższych danych wynika, że przy stałych zasobach ziemi, względnie dobrym wyposażeniu w aktywny majątek trwały oraz przy znacznym obciążeniu produkcji zasobami mało mobilnej siły roboczej, wzrostu konkurencyjności polskiego rolnictwa należy upatrywać we wzroście intensywności nakładów środków obrotowych, prowadzącej do wzrostu wydajności pracy. Środki obrotowe charakteryzują się większą płynnością i podzielnością w stosunku do pozostałych czynników wytwórczych. Wymiana środków obrotowych następuje w ciągu roku, natomiast środków trwałych – w ciągu kilkunastu lub kilkadziesiąt lat.

5. Podsumowanie

Polskie rolnictwo charakteryzuje się przeciętnym wyposażeniem w ziemię, względnie dobrym wyposażeniem w trwały majątek produkcyjny oraz nadmiernym obciążeniem produkcji rolnej nakładami siły roboczej, a także występowaniem relatywnie niskiego poziomu zaangażowania środków obrotowych, w którego zwiększeniu tkwią znaczne rezerwy wzrostu produktywności rolnictwa.

Podstawowym kierunkiem działań prowadzącym do wzrostu konkurencyjności polskich gospodarstw rolnych powinna być poprawa relacji między siłą roboczą a nakładami środków obrotowych.

Literatura

- Począta W., *Prognoza zmian zasobów czynników produkcji i efektywności gospodarowania do roku 2002*, [w:] *Problemy integracji rolnictwa polskiego z Unią Europejską*, red. A. Kwiecieński, H. Runowski, J. Wilkin, Fundacja „Rozwój SGGW”, Warszawa 1994.
- „Rocznik Statystyczny 1991”, GUS, Warszawa 1991.

„Rocznik Statystyczny 2001”, GUS, Warszawa 2001.

„Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2003”, GUS, Warszawa 2003.

Woś A., *Konkurencyjność polskiego sektora żywnościowego*, Synteza, IERiGŻ, Warszawa 2003.

THE COMPETITIVE POTENTIAL OF POLISH AGRICULTURE IN EUROPE

Summary

The ability to compete on the European food market is the main economic challenge facing agriculture. Therefore, the study aims at estimating the competitive potential of Polish agriculture in terms of production factors, in comparison with both EU member states and the other European countries.

Polish agriculture is characterized by an average land supply, a comparatively good supply of fixed production assets, and excessive labor intensity. Working capital participation is relatively low, which means that increasing it gives scope for a significant rise in the productivity of agriculture. Improving the relation between labor and working capital should become the main direction of any measures taken to increase the competitiveness of Polish farms.